

מחון בדיקת ספרי לימוד לבחינת מידת ההדטה, הגלויה והסמויה, המצויה בהם

שם הספר: העיקר שהבנו חלק ראשון		כתה: ג	הוצאה: יבנה בונוס
שנת הוצאה: 2015		מהדורה:	שמות הכותבים: אנה טרפיקנט וטלי קפלן
למי מיועד? ממלכתי [בלבד] // ממלכתי וממלכתי-דתי: לא מצוין			
ממד לבדיקה	קריטריונים	תשובות ודוגמאות מילוליות	
רשימת הנושאים בהם עוסק הספר	פירוט תוכן העניינים: נושאים מרכזיים ופריטים בתוך כל פרק	[ניתן להעתיק לכאן את תוכן העניינים או לסרוק ולצרף למחון. הקפידו בבקשה על איכות סריקה טובה שתאפשר קריאה וודאו שהקובץ הסרוק נושא את שם הספר במלואו (כולל כתה) כדי למנוע בלבול. תודה]	
		מספר העמוד, מקור, ציטוט והסבר	
		רלוונטי	<p>עמ' 38: "יהיה רצון מלפניך ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו...." מתוך סדר ברכות.</p> <p>הסבר: ברכה זו נאמרת בראה"ש לפני סעודת החג תוך כדי אכילת דג וכל המסובים משיבים "אמן".</p> <p>עמ' 41: "בליל א' בתשרי אחרי התפילה בבית הכנסת נוהגים לברך איש את רעהו בברכת "לשנה טובה תכתבו ותחתמו לאלתר (מיד) לחיים טובים" – (לא מצוין מי נוהג, הנחה שכולם מתפללים).</p> <p>עמ' 42: "יהי רצון מלפנינו ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו שתתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה", ועוד "יהי רצון מלפנינו ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו שירבו זכויותינו כרימון", "יהי רצון מלפנינו ה' אלוהינו ואלוהי אבותינו שנהיה לראש ולא לזנב".</p> <p>עמ' 47: בטקסט שנקרא "חודש תשרי בטבע" ואמור לדון בסתיו ציטוט מחז"ל: "תש כוחה של חמה" וביאור של הציטוט.</p> <p>עמ' 54: הסבר על בית כנסת מתוך אתר חב"ד.</p> <p>עמ' 57: ציטוט מויקרא כ"ג:מ'. יחידה 4: הימים הקרים, עמ' 105: ציטוט תפילת הגשם וביאורה. פרק זה דן בעונת החורף בין השאר באמצעות התיחסות לתפילה והילדים מתבקשים להסביר את התפילה.</p> <p>יחידה 6" אור ושמחה (חנוכה), עמ' 171:</p>
	בתוך הטקסט ובתרגול	לא רלוונטי	יחידות 1, 3, 4, 5

תכנים ממקורות¹ יהודיים

¹ מקור: ספרי המקרא; תורה, תנ"ך; ספר האגדה; תפילה; סידור; מחזור; פיוט; תלמוד; משנה; מדרש; חז"ל; סיפור חסידי; הרמב"ם ועוד

מחון בדיקת ספרי לימוד לבחינת מידת ההדטה, הגלויה והסמויה, המצויה בהם

<p>חלון להבנה 1, עמ' 43: "בחרו ברכה מבין הברכות למאכלי סעודת החג וקראו אותה בקול לפני חברה/ה".</p> <p>עמ' 54: הסבר איך נראה בית כנסת מבפנים.</p> <p>עמ' 55: תמונות של בית כנסת. משימה לתלמיד: לסמן על גבי התמונה היכן נמצאת עזרת הנשים, ארון הקודש והפודיום שלפני ארון הקודש (אנחנו לא יודעים איך קוראים לו כי למדנו בבי"ס נורמלי).</p> <p>חלון להבנה 7, עמ' 58: משימה לתלמיד: לבדוק באינטרנט מה מסמל כל אחד מארבעת המינים. בדיקה תגלה ש"טעם" מסמל "אדם הלומד תורה". ערבה אין בה טעם ואין בה ריח והיא משולה למי שאינו לומד תורה ואינו עושה מעשים טובים.</p>	<p>רלוונטי</p>	<p>בחלונות מידע</p>	
<p>כל השאר</p>	<p>לא רלוונטי</p>		
<p>עמ' 44: לפניכם תצלומים הקשורים למנהגים ולמצוות בראה"ש, כתבו את שם המנהג / מצווה.</p> <p>עמ' 51 : תמונה של יהודים מתפללים בבית כנסת.</p> <p>עמ' 53: תמונה נוספת של בית כנסת ומשימה לתלמיד לקשר בין הרגש שמעוררים הצבעים בתמונה לרגש שמעורר יום כיפור.</p>	<p>רלוונטי</p>	<p>באיורים ובתמונות</p>	
<p>כל השאר</p>	<p>לא רלוונטי</p>		
<p>לא אמונית אבל בטקסט שתכליתו תיאור עונת הסתיו אין שימוש במילה "סתיו" תחתיה משתמשים ב"חודש תשרי". עמ' 47-48: "חודש תשרי בטבע", "ריח הגויבה מלווה אותנו תמיד בחגי תשרי...", "בחודש תשרי מתרחשים שינויים במזג האויר, בצומח ובחי". "מדוע אוספים את התבואה דווקא בחודש תשרי".</p> <p>עמ' 50: ביום הכיפורים עלינו לבקש כפרה, כלומר סליחה מאלוהים ומחברים על המעשים הרעים שעשינו בשנה שעברה. לא די בבקשת סליחה מאלוהים כי יוה"כ מכפר רק על עבירות שבין אדם לאלוהיו, על עבירות שבין אדם לחברו אין יום הכיפורים מכפר ולכם אם פגענו בחבר, חייבים להשתדל ולפייס אותם ואף לבקש מחילה</p>		<p>האם נעשה שימוש בשפה אמונית?²</p> <p style="text-align: right;">שפה</p>	

² למשל: אלוקים; הקב"ה; תפילה; נס

מחונן בדיקת ספרי לימוד לבחינת מידת ההדתה, הגלויה והסמויה, המצויה בהם

<p>וסליחה אם הם נפגעו ממעשים שעשינו. (עלינו לבקש סליחה?) איזה מעשים רעים ילדי כיתה ג' עושים?)</p> <p>"על פי ההלכה, ביום זה לפני השקיעה אוכלים את הסעודה המפסקת שהיא הסעודה שלפני צום יום הכיפורים. במהלך יום הכיפורים מצווה להתפלל בבית הכנסת, לצום, לא להתרחץ ולא לנעול נעלי עור..." "ביום זה האדם שובת מכל מלאכתו, כמו בכל שבת, אך גם נמנע מאכילת מזון."</p> <p>עמ' 57: "... עוד אנו מצווים לקחת לסוכה חמישה מיני צמחים..." (אנו?)</p>		
<p>עמ' 57: "בני ישראל ישבו בסוכות בזמן שנדדו במדבר 40 שנה" – יציאת מצרים מתוארת כעובדה היסטורית.</p>	<p>האם ישנה הבחנה בין אמונות, דעות, עמדות ועובדות; הבחנה בין מיתוס למציאות?³</p>	<p style="text-align: center;">הבחנה</p>
	<p>האם הטקסטים והשאלות מאפשרים לתלמיד להטיל ספק? לערער ולהרהר אחר הנאמר? בכל נושא?</p>	<p style="text-align: center;">רמת השיח המוצע</p>
לסיכום הבדיקה		
<p>א. מספר היחידות העוסקות במסורת: הבעיה העיקרית היא לא הציטוט מן המקורות אלא עצם העובדה שבחברת שתכליתה הוראת שפה חלק ניכר מהטקסטים עוסקים בחגים וגיבוש זהות.</p> <p>ב. נפח כל יחידה העוסקת במסורת: במקום להקדיש שיעור אחד לכל היותר ללימוד מנהגי החג, הילדים קוראים טקסטים הקשורים בחג במשך שבועות לפני ואחרי החגים, משום שכך בנויה החוברת והמורים עוקבים אחר סדר הטקסטים בחוברת. (לשם דוגמא, לחנוכה מוקדשים 10 עמודים תמימים. החלק הארי של הטקסט המובא בהם אינו לקוח מן המקורות, אלא מצטט שירים של משוררים מודרניים שנכתבו על נרות חנוכה. הטקסט אינו דתי אך אינו מלמד את הילדים דבר מעבר לעובדה הפשוטה שבחנוכה מדליקים נרות. לפורים מוקדשים 11 עמודים. 2 מתוכם מתארים את החג ומצטטים ממגילת אסתר ועוד 9 מביאים טקסטים מודרניים שעוסקים בהתלבטות הקשה של בחירת תחפושת. העיסוק</p>	<p>מה מפריע לי?⁴</p>	

³ למשל: נסים כעובדה קיימת – התרחשו בעבר ומתרחשים כיום; הטבע נוצר ועוצב, כעובדה שאין מערערים עליה, על ידי אלוהים

⁴ נא לצרף מספרי עמודים, ציטוטים ותמונות – ניתן לצרף צילום הדף [אם מצורף בקובץ נפרד – נא וודאו שהקובץ נושא את שם הספר במלואו (כולל כיתה)]

מחון בדיקת ספרי לימוד לבחינת מידת ההדתה, הגלויה והסמויה, המצויה בהם

האינטנסיבי במנהגי החג על חשבון עיסוק בנושאים לימודיים מוגזם גם אם אינו דתי-אמוני) והוא שם את החגים במרכז החיים.

ג. **מסרים דתיים סמויים:** הדיון בחגים ובמסורות הקשורות בהם משתמש מדי פעם בנוסח מחייב כך שבמקום לכתוב "אנשים מאמינים נוהגים" או "לפי המנהג" נכתב "עלינו לנהוג" או "אנו מצוים" (ור' לעיל "עלינו לבקש סליחה מאלוהים" או "אנו מצוים" – מי זה אנו? מי זה עלינו? מי זה בכלל אלוהים?).

ד. **מסרים סמויים הקשורים בגיבוש זהות על חשבון מידע מאוזן:** היהודים מוצגים כעם שההיסטוריה שלו רצופה רדיפות ועמים אחרים מתוארים כרשעים. שנת הלימודים חגה סביב "היוונים רשעים, הפרסים רשעים, המצרים רשעים, הרומאים רשעים". ילד בכיתה ג' בישראל לא שמע על תרומת היוונים להתפתחות המחשבה המודרנית, לפילוסופיה, למתמטיקה, לאמנות, לדמוקרטיה ולפוליטיקה באופן רחב יותר. הידע שמשרד החינוך מספק ביחס לעם הזה הוא שהם רשעים.

ה. **רמת דיון נמוכה:** הדיון בחג נעשה בצורה ילדותית ואין כל נסיון להסביר את ההקשר ההסטורי, התרבותי או החברתי של המאורעות. למשל פורים וחנוכה נכרכים תחת יחידה אחת והקשר בין שני החגים מוסבר כך: "בשני החגים אויב רצה להשמיד את העם היהודי..." (עמ' 173).

לא נעשה כל נסיון לנהל דיון מעמיק יותר בטקסט: האם גזרות היוונים חלו רק על היהודים או שהיה נחלתם של כל העמים שחיו תחת השלטון הסלאווקי? האם חיים תחת שלטון זר הם בעיה כללית שכל עם שמתנסה בו סובל ממנה? תחת זאת מתמקד הטקסט בחשמונאים הגיבורים שניצחו את היוונים הרשעים ובנסים (פך השמן). בפורים, אין דיון בניצול הכוח הפוליטי של המן כדי לחסל חשבונות אישיים עם מרדכי, אין דיון בקושי שחווה מיעוט שחי בקרב עם אחר, אין נסיון להשוות את הטקסט והמסורת למיתוסים ומנהגים דומים הנהוגים בתרבויות אחרות שחיו תחת הממלכה הפרסית. תחת זאת יש תקציר של סיפור המגילה, תיאור של רדיפת היהודים ועיסוק בגבורה ובתחכום של העם יהודי שהצליח להפוך את גורלו. הדיון בשני החגים מחלק את העולם לטובים ורעים ואין כל נסיון להבין את האינטרסים השונים והמורכבות החברתית-פוליטית של המאורעות. הבעיה אינה בטקסטים הדתיים או בשפה אמונית, אלא ברמת הדיון הנמוכה שאינה מתאימה לילדים בכיתה ג'.

מחונן בדיקת ספרי לימוד לבחינת מידת ההדטה, הגלויה והסמויה, המצויה בהם

<p>1. את הזמן שמשקיעים הילדים בלימוד החגים והמנהגים הכרוכים בהם אפשר היה להשקיע בלימודים של דברים מעניינים יותר ובעיקר מגוונים יותר. המידע הזה חוזר על עצמו שנה אחרי שנה משלב גן טרום טרום חובה ורמת הדין לא עולה ונשאר מתאימה לגיל הגן.</p> <p>2. מפעם בפעם מוצגות אמונות ומסורות כאילו היו עובדה היסטורית מגובה בראיות.</p> <p>3. ציווים דתיים החלים על אדם מאמין מוצגים לילד כאילו הוא עצמו מצווה בהם (ור' דוגמאות לעיל) ומעבירים לילד מסרים שאינם תואמים את אורח החיים בבית.</p> <p>4. התכנים האלו מעמידים את ההורה במבוכה מאחר שהוא נאלץ לא פעם להודות בפני ילדיו מה דעתו על מה שהם לומדים בביה"ס. הילד מבין שמערכת החינוך לא רלבנטית בעיני הוריו ושהם אינם מכבדים את המערכת הזו.</p>	<p>מדוע מפריע לי?</p>
<p>1. הטקסטים המשמשים ללימוד הבנת הנקרא צריכים להיות מגוונים ולכלול תכנים כמו היסטוריה, גיאוגרפיה, גילוי ארצות, מערכת השמש, פילוסופיה, ביולוגיה ועוד.</p> <p>2. לימוד החגים יצומצם לכדי שיעור עד שני שיעורים לפני כל חג (מדובר בחוברת שפה) ויותאם לגיל הילד ולמסגרת החילונית, כך שבמקום לדון ברשעים, גיבורים ונסים ולחלק את העולם לטובים ורעים ילמד הילד על ההקשר ההיסטורי של כל חג, מה היו הנסיבות שהביאו לארוע המדובר, מה ההקשר החברתי, אילו מסורות דומות התפתחו בקרב עמים אחרים וכו'.</p> <p>3. ציווים בסגנון "עלינו לבקש סליחה" או "אנו מצווים" יוחלפו ב"אנשים מאמינים נוהגים לבקש סליחה" ו"לפי המסורת מצווה האדם המאמין..."</p>	<p>מה אני מציע במקום? או בנוסף? מה האלטרנטיבה?</p>
<p>דברים נוספים שלא הוזכרו במחונן וחשוב לדעתי להדגיש: מאחר שיש אינספור ציטוטים ממקורות דתיים לא הבאנו את כולם, נשתדל לסרוק את העמודים הרלבנטיים למרות שמדובר בסריקה של ספר שלם.</p>	
<p>התרשמות כללית מהספר – ראוי או לא ראוי בעיני: היינו מעדיפים שילדינו לא ילמדו מהספר הזה אבל זה תלוי באלטרנטיבות. בכל מקרה, היקף לימודי החגים צריך לרדת לעשירית והטקסטים צריכים להיות מותאמים לאוכלוסיה חילונית ולרמה גבוה יותר מרשעים וגיבורים.</p>	